

ОРГАНІЗАЦІЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ ФАХІВЦІВ ЕКСТРЕМАЛЬНОГО ПРОФІЛЮ ДІЯЛЬНОСТІ

Афанасьєва Н.Є.,

кандидат психологічних наук, доцент,

доцент кафедри загальної психології

Національний університет цивільного захисту України

[Afanaseva Natali@ukr.net](mailto:Afanaseva.Natali@ukr.net)

Afanaseva@nuczu.edu.ua

Афанасьєва Н.Є. Організація психологічного консультування фахівців екстремального профілю діяльності. У статті були розглянуті загальні питання організації консультативного процесу певної категорії фахівців, а саме працівників пожежно-рятувальних підрозділів України. Актуальність даної проблеми пов'язана з тим, що існує специфіка надання психологічної допомоги даній категорії фахівців, яка вимагає розробки спеціального підходу, що враховує наступні аспекти: короткостроковість; результативність допомоги вже у момент її надання; можливу відсутність мотивації клієнта на отримання психологічної допомоги; особливість контексту психологічної роботи. Процес консультування включає шість основних етапів: знайомство, встановлення контакту, вирішення організаційних питань; формування внутрішньої мотивації клієнта; збір біографічної інформації про клієнта; виділення домінуючої проблеми, обговорення альтернатив її вирішення; реалізація обраної альтернативи у поведінці, діяльності, спілкуванні; перевірка результативності консультування.

Ключові слова: психологічне консультування, фахівці екстремального профілю, психологічні проблеми, етапи консультування, ефективність допомоги, особистість консультанта.

Афанасьєва Н.Е. Организация психологического консультирования специалистов экстремального профиля деятельности. В статье были рассмотрены общие вопросы организации консультативного процесса определенной категории специалистов, а именно работников пожарно-спасательных подразделений Украины. Актуальность данной проблемы связана с тем, что существует специфика оказания психологической помощи данной категории специалистов, которая требует разработки специального подхода, учитывающего следующие аспекты: краткосрочность; результативность помощи уже в момент ее предоставления; возможное отсутствие мотивации клиента на получение психологической помощи; особенность контекста психологической работы. Процесс консультирования включает шесть основных этапов: знакомство, установление контакта, решение организационных вопросов; формирование внутренней мотивации клиента; сбор биографической информации о клиенте; выделение доминирующей проблемы, обсуждение альтернатив ее решения; реализация выбранной альтернативы поведения, деятельности, общения; проверка результативности консультирования.

Ключевые слова: психологическое консультирование, специалисты экстремального профиля, психологические проблемы, этапы консультирования, эффективность помощи, личность консультанта.

Afanasiyeva N.E. «The organization of counseling professionals extreme activity profile». In the article were considered common questions consultative process certain categories of customers, namely, fire and rescue personnel departments of Ukraine. The urgency of the problem stems from the fact that there is a specificity of psychological support of this professional category. By organizational component of the consultative process includes formal and procedural components: legal basis and the structural organization of the process. Specificity of counseling professionals extreme activity profile requires the development of a special approach, addressing the following aspects: short; effectiveness of aid at the moment of its presentation; possible lack of motivation of the client to counseling services; feature of the context of psychological work. Directly counseling process involves six basic steps: I stage. Meeting people, making contact, organizational issues. Stage II. Formation of internal motivation of the client to receive psychological help and self-development. Stage III. The collection of biographical and psychological information about the client. Stage IV. Isolation of dominant problems, discussion of alternatives to address it. Stage V. Implementation of the selected alternative behaviors, activities, communication. V and stage. Verifying the effectiveness of psychological counseling. Creating an algorithm independent solution of psychological problems. Also of great importance is the identity of the consultant, his experience working with specialists risk of danger professions, professional standard.

Keywords: counseling, specialists extreme profile, psychological problems, stages of counseling, aid effectiveness, identity consultant.

Постановка наукової проблеми. Ми визначаємо психологічне консультивання як процес продуктивної взаємодії, спрямований на надання допомоги психічно здоровій особистості у дослідженні, проясненні та вирішенні актуальних труднощів в емоційній, когнітивній, поведінковій та комунікативній сферах; метою якого є усвідомлення і зміна деструктивних, ірраціональних переконань, почуттів, станів, поведінки; формування нових підходів до переробки досвіду для профілактики рецидивів та підвищення якості життя.

Одним з важливих моментів, що забезпечують умови продуктивності роботи, є організаційна складова консультативної зустрічі. У неї входять формальні та процесуальні компоненти. До формальних компонентів відносяться нормативно-правові підстави, а до процесуальних – структурна організація самого процесу.

Питання підготовки та організації психологічного консультивання пов'язані також з вирішенням проблем структури самого процесу консультації.

Йдеться про умовне виділення істотних етапів, стадій, які ми визначили відповідно до специфіки професійних завдань, що дозволяє нам здійснювати професійну рефлексію. У цьому сенсі наша структура, так само як і будь-яка інша, не відображає всіх особливостей і можливих ситуацій при проведенні консультування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своєму дослідженні ми спираємося на роботи сучасних українських психологів по теорії та практиці надання психологічної допомоги (О.Ф. Бондаренко, П.П. Горностай, С.В. Васьковська, Н.В. Чепелєва, Т.С. Яценко та ін.) [1 – 4].

Метою статті є висвітлення особливостей організації консультативного процесу для фахівців ризиконебезпечних професій.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих результатів. Специфіка консультування фахівців екстремального профілю діяльності, зокрема пожежних-рятувальників, вимагає розробки спеціального підходу, що враховує такі аспекти:

- короткостроковість;
- допомога повинна мати результат «тут-і-тепер» – вже в момент її надання;
- відсутність мотивації клієнта на отримання психологічної допомоги (як правило);
- особливість контексту психологічної роботи.

Для здійснення консультування даної категорії клієнтів необхідно знаходити:

- актуальні (найбільш значущі зараз) проблеми для даного клієнта;
- психологічні аспекти, на які можна вплинути безпосередньо і відносно швидко;
- психологічні підходи і методи для найбільш ефективної роботи в даних умовах.

Досить велика кількість зазначеної категорії клієнтів потрапляють до консультанта не за своєю волею. Психолог може з власної ініціативи запросити

на консультацію конкретного працівника з ознаками депресивного стану, підвищеної агресивності або інших негативних проявів у поведінці. Крім того, працівника може надіслати керівник підрозділу, якщо він бачить у цьому необхідність. Таким клієнтам у процесі консультування бракує мотивації, що само по собі є джерелом стресу і для консультанта, і для клієнта.

Якщо «невмотивований» клієнт все-таки змушений з якихось причин відвідувати консультанта, то небажання підтримувати консультативний контакт може виражатися у пропусках зустрічей, запізненні, байдужості до всього, у відмові прийняти відповідальність за процес консультування тощо.

Ми не можемо відмовитися від роботи з подібними клієнтами. У таких випадках ми використовуємо «терапію реальністю» (основоположник – W. Glasser) [5]. Стосовно до «невмотивованих» клієнтів даний принцип означає, що їм слід допомогти хоч чимось. Реальна, нехай навіть невелика допомога, насправді може виявитися дуже ефективною.

Головним організуючим принципом консультанта є впевненість у тому, що клієнт здатний вирішити свою проблему, і що для запуску цього процесу досить нетривалого контакту з психологом-консультантом. Щоб робота у даному випадку була продуктивною, консультант повинен вміти:

- ✓ виявляти найбільш актуальні для клієнта сторони його проблемної ситуації;
- ✓ розглядати запит, який пред'являється клієнтом, у більш широкому системному контексті, ніж той його представляє, і вирішувати самостійно, на що спрямувати роботу в першу чергу;
- ✓ зміщувати увагу клієнта на ті рівні його системи життєдіяльності, де рішення проблеми може бути здійснено найбільш конструктивно, швидко і ефективно;
- ✓ розміщувати у фокусі консультування ті аспекти ситуації, що максимально доступні для зміни клієнтом зараз.

Періодичність зустрічей залежить, по-перше, від характеру запиту, а по-друге, від можливостей клієнта і психолога. У нашій практиці це зазвичай

зустрічі поспіль: один-два рази на тиждень, рідше – один раз в два тижні. Іноді доцільно проводити окремі зустрічі, кожен по новому запиту клієнта. Тоді вони, з одного боку, будуються як єдині, а з іншого, у кожній наступній зустрічі виявляється можливим спиратися на матеріал попередніх зустрічей та результати, досягнуті клієнтом між сесіями.

Одна з особливостей нашого підходу полягає в тому, що ми, насамперед, розглядаємо не поведінку, когніції, емоції чи переживання клієнта, а самі життєві події як такі, що стали джерелом відповідних станів і переживань людини. Змінюючи відношення людини до подій, ми, автоматично змінюємо його картину світу і його актуальний психічний стан.

Такий підхід особливо продуктивний при роботі з клієнтом, що прийшов без формального запиту. Він допомагає людині виговоритися, звільнитися від стресу, зняти надлишкову увагу з тривожних для нього проблем.

При даному підході консультант рухається не за клієнтом, а за симптомом і у ході взаємодії з клієнтом посилює виявлений симптом. Через посилення симптому виявляються події, що викликали його виникнення. Консультант направляє увагу клієнта на симптом і на однорідні події (аналогічні факти переживань клієнта і його взаємодій з іншими людьми), в яких даний симптом присутній. Симптом формується після виникнення певної кількості однорідних подій.

Консультативний процес ми умовно поділили на кілька основних етапів, кожен з яких має свою специфіку, має свої завдання і вимагає застосування спеціалізованих психотехнічних прийомів.

I етап. Знайомство, встановлення контакту, вирішення організаційних питань.

Перша зустріч з клієнтом має кілька ключових завдань:

- встановлення контакту, а потім і довірчих відносин;
- збір інформації про актуальну ситуацію клієнта;
- виявлення утруднень, проблем і відповідальних за їх розвиток осіб – на думку клієнта;

- формулювання очікувань, бажань, намірів і цілей від зустрічей з психологом (від даної сесії і від всієї роботи з ним в цілому);
- укладення контракту на проведення консультування.

Консультування відразу організовується у парадигмі визначення основних цілей і планованих результатів.

Крім того, на першому етапі важливо прояснити, чи можливо у процесі консультування досягти вирішення актуальної проблеми або метою роботи з психологом є побудова плану або апробування деяких способів реконструкції реальності.

Найбільш важливий момент цього етапу – встановлення відносин взаємної відповідальності і довіри. Успіх консультування багато в чому залежить від того, наскільки активно клієнт включається у роботу і приймає свою відповідальність за отриманий результат.

У разі консультування фахівців екстремального профілю діяльності, зокрема пожежних-рятувальників, досить часто виникають труднощі встановлення контакту. Це пов'язано з небажанням клієнта бути об'єктом чиеїсь допомоги, запереченням наявності психологічних проблем. Кризовий стан клієнта пов'язаний в першу чергу з втратою безпеки, на що він реагує дезадаптивними ролями, пов'язаними або з програванням стану байдужості, або з агресивним типом реагування на будь-який вплив ззовні.

Важливим проблемним питанням для даної категорії клієнтів є анонімність і конфіденційність. Консультант повинен роз'яснити, що конфіденційність, нерозголошення по відношенню до третіх осіб є найважливішим принципом роботи консультанта. Консультант не має права поширювати відомості про клієнта. Відомості про клієнтів (записи консультанта, індивідуальні картки клієнтів) зберігаються у недоступних для сторонніх місцях. Якщо консультант зміг переконати клієнта, що він гарантує йому повну конфіденційність, можна розраховувати на встановлення відносин довіри, хоча б частково.

Про те, що такі відносини встановлені можна судити з того, наскільки клієнт і консультант готові до саморозкриття, можуть обговорювати труднощі у процесі консультування в цілому. Якщо клієнт готовий реально включитися в процес, прагне працювати, відкритий, каже, що психолог правильно розуміє його почуття можна переходити до наступного етапу роботи.

II етап. Формування внутрішньої мотивації клієнта на отримання психологічної допомоги та саморозвиток.

Консультування фахівців екстремального профілю діяльності часто передбачає відсутність мотивації клієнта на отримання психологічної допомоги, самозміни і саморозвиток, або ця мотивація недостатньо усвідомлена людиною. Це виражається в тому, що клієнт чинить опір процесу консультування. Тому основним завданням даного етапу є формування або актуалізація внутрішньої мотивації клієнта.

При роботі з «невмотивованим» клієнтом, консультант повинен прийняти його таким, який він є, тобто як не зацікавленої у консультуванні людини. У цьому і полягає шлях до успішного консультативного контакту. Якщо консультант намагається придушити клієнта, змусити його співпрацювати, значить, він не розуміє його. Небажання слід трактувати настільки ж серйозно, як будь-яку іншу установку: треба поставитися з розумінням, але одночасно показати, що і консультант не зацікавлений насильно працювати на благо клієнта. Можна детально пояснити клієнту суть та можливості консультування. Якщо не прагнути допомагати клієнту за будь-яку ціну і особливо проти його волі, можливо, почне змінюватися мотивація клієнта і знайдуться передумови для виникнення продуктивного консультативного контакту. Однак консультант повинен спокійно і без непотрібного самозвинувачення допускати і те, що «невмотивований» клієнт залишиться лише формальним клієнтом або взагалі припинить відвідини.

Завдання розвитку внутрішньої мотивації клієнтів на даному етапі консультування розщеплюється на два: сприяти виникненню досвіду

внутрішньо мотивованої поведінки і сприяти переходу стратегій, придбаних у цьому досвіді, у ціннісну сферу.

Після того, як внутрішня мотивація на одержання допомоги та самозміни сформована настає III етап консультування.

III етап. Збір біографічної, психологічної інформації про клієнта.

Перша фаза даної стадії полягає у вислуховуванні «сповіді» клієнта, – тобто його розповіді про те, які труднощі виникли в його житті і з чим він їх пов'язує.

У процесі бесіди консультант аналізує внутрішній світ клієнта, основні цінності, біографічні факти, травматичний досвід тощо. Через аналіз контексту сповіді клієнта психолог-консультант може з'ясувати, як клієнт усвідомлює свої цілі, почуття, можливості, ресурси. Також вирішується питання про те, наскільки глибоко слід занурити клієнта в зміст його внутрішнього світу, щоб зробити його більш гармонійним.

На цьому етапі формується проблемна ситуація для психолога. Тобто проблема клієнта трансформується у проблему консультанта, набуває форму консультативного завдання, вирішення якого залежить від вибору стратегії психологічної допомоги.

Для дослідження проблеми клієнта використовуються стандартизовані і нестандартизовані інтерв'ю, тести, спостереження, насамперед за невербальною поведінкою, результати самоспостереження, специфічні прийоми для символічного опису проблеми, наприклад спрямовану уяву, проєктивні методики, рольові ігри. Ці ж методи дозволяють оцінити проміжний і кінцевий результати взаємодії.

Вони дозволяють оцінити психологічний статус клієнта, загальну життєву ситуацію, зрозуміти характеристики проблеми, основні труднощі, з якими він стикається, мотивацію його звернення і можливості щодо вирішення проблеми. Для подальшої роботи важливо оцінити ступінь порушення, виділити запит, який дозволяє визначити перспективи подальшої роботи. Однак цей запит може бути не визначений достатньо чітко. У цьому випадку слід провести окрему

роботу з виявлення запиту клієнта і його усвідомлення самим клієнтом. Запит може бути «фасадним», за яким ховається істинний запит, який клієнт з ряду причин не формулює. Нарешті, можлива ситуація, в якій дійсний запит на психологічну допомогу відсутній.

Таким чином, на цьому етапі процесу консультування ми допомагаємо клієнтові сформулювати конструктивний запит, враховуючи особливості його мотивації, цілей і перспектив розвитку.

IV етап. Виділення домінуючої проблеми, обговорення альтернатив її вирішення.

На даному етапі здійснюється основна робота по зміні мислення клієнта щодо актуальної ситуації і можливостей її зміни.

Центральним моментом є аналіз проблемної ситуації з виокремленням та відділенням проблеми від ситуації у свідомості клієнта. Часто справжня сутність труднощів людини не збігається з формулюванням, яку вона дає у процесі «сповіді». Тому інформацію, отриману від неї, потрібно доповнити результатами різних діагностичних прийомів і спостережень за її вербальною і невербальною поведінкою, інтерпретуючи її у термінах психологічних проблем. Це дозволить виявити психологічні ключі, тобто індикатори дійсних або потенційних вогнищ складнощів, пов'язаних з основними скаргами клієнта. Прикладом психологічних ключів можуть бути слова, фрази, особливо ті, що несуть емоційне навантаження, часто повторювані, або проходять рефреном у промові клієнта (вербальні ключі); зміна настрою у певні моменти бесіди або при обговоренні певних тем, неконгруентність реакцій, специфічні жести, міміка тощо (невербальні ключі); невідповідність між змістовною та емоційною сторонами бесіди.

У результаті цих дій висувається консультативна гіпотеза – припущення щодо характеру і причин труднощів, які стоять за особливостями поведінки клієнта. Гіпотеза визначає напрям, в якому потрібно шукати необхідну інформацію, для того щоб переконатися у правильності зробленого припущення або, навпаки, скоригувати його.

У ході бесіди консультант висуває кілька гіпотез про внутрішній світ клієнта і перевіряє їх правильність відповідями клієнта на свої запитання. Залежно від характеру інформації, одержуваної психологом, висунута гіпотеза або підтверджується, або спростовується і змінюється на іншу.

Розповідь клієнта представляє собою набір поведінкових патернів, інтерпретованих з точки зору розробленої концепції.

Концептуальне бачення того, про що говорить клієнт, значно полегшує роботу, дозволяє краще інтерпретувати матеріал, швидше знаходити те, що може допомогти у ситуації, що склалася, оперувати великою кількістю ідей у розумінні того, що відбувається. А чим більше ідей у гіпотезі виникає у консультанта з приводу тих чи інших висловлювань клієнта, тим легше йому працювати.

Гіпотези, які консультант буде обговорювати з клієнтом, повинні бути просто і адекватно виражені для клієнта. Під час психологічного консультування консультант може викласти одну, перевірену фактами гіпотезу, щоб показати клієнту логіку його поведінки. Для повідомлення змісту гіпотези консультант демонструє клієнту різні сторони проблеми через зміст своїх питань, щоб клієнт міг цю інформацію перевірити і прийняти.

Коли гіпотеза стає досить обґрунтованою, консультант узагальнює інформацію і формулює психологічний висновок. Психологічний висновок це характеристика психологічних проблем клієнта, вказівка причин, які їх створили, і можливих напрямків їх вирішення.

У психологічному укладенні, заснованому на виявленні (або уточненні) психологічних механізмів виникнення проблеми, міститься, у тому числі і психологічний прогноз, тобто оцінка ймовірних наслідків розвитку психологічної ситуації.

Психологічна інтерпретація потрібна для роз'яснення та корекції неконструктивної позиції клієнта щодо своїх проблем і труднощів (вміст установок клієнта визначається при аналізі скарги). Іноді вона служить деякій робочій меті консультанта, наприклад, для зміни локусу скарги. Вдало зроблена

інтерпретація є поштовхом для внутрішньої роботи клієнта над своїми проблемами. Але іноді її буває недостатньо для того, щоб стимулювати зміни на краще. Тому консультант разом з клієнтом розробляє програму подальшої роботи.

Після цього починається стадія психологічного консультування, яку можна позначити як фазу усвідомлення клієнтом бажаного результату. Вся інформація, яка надається клієнту, спрямована на усвідомлення ним контексту проблеми та його ролі у походженні проблемної ситуації.

На наступній стадії бесіди виробляються альтернативні рішення і формулюються задачі самозмінень. На цій стадії відбувається обговорення з клієнтом різних варіантів вирішення проблеми.

Технологічно процес висунення альтернативних рішень пов'язаний з деякими логічними кроками, що знижують вихідну невизначеність ситуації. Тобто вихідна проблема повинна бути розділена на декілька проміжних завдань, послідовне вирішення яких представляє план подолання загальної (вихідної) проблеми. Причому на кожному кроці у подоланні проблеми існують і, відповідно, висуваються кілька можливих варіантів дій.

Мета консультанта при цьому – допомогти клієнтові сформулювати якомога більшу кількість можливих варіантів поведінки, а потім, уважно аналізуючи їх, обрати ті, що є найбільш підходящими для даної людини в її ситуації.

Після цього виникає необхідність у складанні практичного плану дій. Одна справа знати, що саме ти хочеш зробити або змінити, і зовсім інша справа реалізувати цю ідею на практиці. Протягом цього етапу взаємодії консультант і клієнт працюють разом над складанням практичного плану дій. Основний момент тут полягає у тому, що складений план повинен бути як прийнятним, так і реально досяжним.

Таким чином, з урахуванням прийняття або неприйняття клієнтом деяких з обговорюваних варіантів складається загальний задум дій, який представляє рішення консультативного завдання. Причому цей варіант прийнятий самим

клієнтом, і це найголовніше в плані ймовірності досягнення позитивного результату.

Так, при роботі з представниками ризикових професій нами були розроблені формати роботи, що поєднують наративний підхід і підхід, орієнтований на рішення, методи різних підходів системної допомоги, проблемно-орієнтований підхід.

Велику увагу в процесі консультування даної категорії клієнтів ми приділяємо роботі з почуттями. Оскільки як тільки людина у процесі консультування починає усвідомлювати свої реальні проблеми, вона відчуває потребу в емоційній розрядці. Значна частина процесу надання допомоги у ході консультування приділяється нами роботі з емоційною стороною особистості людини.

Наші клієнти дуже індивідуальні у своїх реакціях. Більшості з них не подобається чи не хочеться виражати сильні емоції. У даному випадку ми не бачимо необхідності звертатися до складної теорії «опору» або заперечення, а просто визнаємо той факт, що різні люди «влаштовані» по-різному. Ми намагаємося максимально повно приділяти увагу бажанням і потребам клієнта.

Однак слід додати, що вираз почуттів не завжди є оптимальним методом. Наприклад, він малопридатний для роботи з депресивними клієнтами, фрустрований клієнт може сильно опиратися вербалізації травматичних переживань і не досягне катарсису.

Але, описуючи загальну стратегію консультування, можна сказати, що звільнення від напруги сприяє більш ясному розумінню себе, знаходженню більш конструктивних форм вирішення проблеми. Тому наступним важливим кроком є перехід від вираження почуттів до їх розуміння. Фокус у роботі зміщується з переживання на усвідомлення і інтеграцію досвіду. Емоційний інсайт веде до більш глибоких змін, однак вимагає більших зусиль з боку учасників консультативного процесу.

Етап вважається завершеним, коли клієнт готовий реалізувати план дій на практиці.

V етап. Реалізація обраної альтернативи у поведінці, діяльності, спілкуванні.

Дану стадію процесу консультування клієнт виконує самостійно, практично незалежно від консультанта. На цьому етапі відбувається реалізація складеного плану. У цей час клієнт потребує підтримки з боку консультанта. Для більшості людей зміна пов'язана з великими складнощами: часто вона приносить з собою тривогу, страх, напругу і завдання консультанта полягає у тому, щоб допомогти клієнтові впоратися з цими станами і почуттями. Також консультант і клієнт повинні обговорити тему завершення відносин.

VI етап. Перевірка результативності психологічного консультування. Створення алгоритму самостійного вирішення психологічних проблем.

Даний етап включає, по-перше, узагальнення отриманих клієнтом досягнень у вирішенні проблемної ситуації за період консультування, і, по-друге, побудови планів на майбутнє, коли клієнт самостійно (без допомоги консультанта) буде керувати своїм життям.

Консультування припиняється, коли клієнт досяг незалежності, приймає відповідальність за свої проблеми, бачить їх і може вирішувати без професійної допомоги психолога.

На цьому ж етапі вкрай важливо оцінити результативність (ефективність) консультування. Дослідження досягнутих змін передбачає відповідь на три запитання:

1. Чи змінився клієнт під час консультування?
2. Чи стали ці зміни результатом взаємодії з психологом?
3. Чи достатні ці зміни для покращення його життя?

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Повертаючись до стадійності процесу консультування фахівців екстремального профілю діяльності, слід зазначити, що не всі відносини слідує представленій нами схеми розвитку, і іноді одна або декілька стадій можуть бути пропущені. Виділені нами етапи – це спроба надати процесу консультування певну структурованість.

Перспективами досліджень є більш докладний розгляд проблеми вимог до консультанта і його підготовки, які важливі для ефективного проведення консультування.

Список використаних джерел

1. Бондаренко А. Ф. Психологическая помощь : теория и практика / Александр Федорович Бондаренко. – [4-е изд., испр. и доп.]. – К. : Освіта України, 2007. – 332 с.
2. Горностай П. П. Теория и практика психологического консультирования : проблемный подход / П. П. Горностай, С. В. Васьковская. – К. : Наукова думка, 1995. – 128 с.
3. Наративні психотехнології / [Чепелева Н. В., Смульсон М. Л., Шиловська О. М., Гуцол С. Ю. / Н. В. Чепелева (заг.ред.)]. – К. : Главник, 2007. — 144 с.
4. Теория и практика глубинной психокоррекции : [Седьмая Авторская школа академика НАПН Украины Т. С. Яценко / сост. : Андрущенко В. П., Глузман А. В. – К. : Изд-во НПУ имени М. П. Драгоманова, 2013. – 236 с.
5. Glasser N. J. Control theory in the practice of reality therapy / Glasser N. J. – New York : Harper & Collins, 1989. – P. 64–82.

References translated and transliterated

1. Bondarenko A.F. Psikhologicheskaiia pomoshch' : teoriia i praktika / Aleksandr Fedorovich Bondarenko. – [4-e izd., ispr. i dop.]. – K. : Osvita Ukrainy, 2007. – 332 s.
2. Gornostai P. P. Teoriia i praktika psikhologicheskogo konsul'tirovaniia : problemnyi podkhod / P. P. Gornostai, S. V. Vas'kovskaia. – K. : Naukova dumka, 1995. – 128 s.
3. Narativni psikhotekhnologii / [Chepeleva N. V., Smul'son M. L., Shilovs'ka O. M., Gutsol S. Iu. / N. V. Chepeleva (zag.red.)]. – K. : Glavnik, 2007. – 144 s.
4. Teoriia i praktika glubinnoi psikhokorreksii : Sed'maia Avtorskaia shkola akademika NAPN Ukrainy T. S. Iatsenko / sost. Andrushchenko V. P., Gluzman A. V. – K. : Izd-vo NPU imeni M. P. Dragomanova, 2013. - 236 s.
5. Glasser N. J. Control theory in the practice of reality therapy / Glasser N. J. – New York : Harper & Collins, 1989. – P. 64–82.

Відомості про автора

Афанасьєва Наталя Євгенівна

Кандидат психологічних наук, доцент

Доцент кафедри загальної психології

Національний університет цивільного захисту України

м. Харків, вул. Шевченко, буд. 337, кв. 52

050 91 31 264

Afanaseva_Natali@ukr.net

Реферат статті

У статті «Організація психологічного консультування фахівців екстремального профілю діяльності» були розглянуті загальні питання організації консультативного процесу певної категорії клієнтів, а саме працівників пожежно-рятувальних підрозділів України.

Актуальність даної проблеми пов'язана з тим, що існує специфіка надання психологічної допомоги даній категорії фахівців. До організаційної складової консультативного процесу входять формальні та процесуальні компоненти: нормативно-правові підстави та структурна організація самого процесу.

Специфіка консультування фахівців екстремального профілю діяльності вимагає розробки спеціального підходу, що враховує наступні аспекти: короткостроковість; результативність допомоги вже у момент її надання; можливу відсутність мотивації клієнта на отримання психологічної допомоги; особливість контексту психологічної роботи.

Безпосередньо процес консультування включає шість основних етапів:

I етап. Знайомство, встановлення контакту, вирішення організаційних питань.

II етап. Формування внутрішньої мотивації клієнта на отримання психологічної допомоги та саморозвиток.

III етап. Збір біографічної, психологічної інформації про клієнта.

IV етап. Виділення домінуючої проблеми, обговорення альтернатив її вирішення.

V етап. Реалізація обраної альтернативи у поведінці, діяльності, спілкуванні.

VI етап. Перевірка результативності психологічного консультування. Створення алгоритму самостійного вирішення психологічних проблем.

Також велику значущість має особистість консультанта, його досвід роботи з фахівцями ризиконебезпечних професій, рівень професійної підготовки.